

Rukopisné a strojopisné záznamy o dejinách niektorých slovenských komunít v USA z rokov 1935 – 1936 vo fondoch Archívu Matice slovenskej*

PATRIK KUNEC

Katedra histórie, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Vo fondoch Archívu Matice slovenskej v Martine (ďalej len AMS) sa nachádza veľké množstvo dokumentov, ktoré sú spojené s priebehom návštevy matičnej delegácie do Spojených štátov amerických v rokoch 1935 – 1936.¹ Delegácia do USA pricestovala v polovici decembra roku 1935 a americký kontinent opustila koncom júla 1936.² Na čele delegácie bol spisovateľ a tajomník Matice slovenskej Jozef Cíger Hronský. Ďalšími členmi boli kultúrny pracovník a referent Umeleckého odboru MS Jozef G. Cincík, novinár a historik Konštantín Čulen a tiež Karol Plicka, referent Národopisného odboru MS, ktorý z cesty vytvoril zaujímavý filmový dokument. Delegácia bola vyslaná Maticou slovenskou, aby obnovila a posilnila vzájomné kontakty a povedomie jednoty medzi americkými Slovákami a Slovenskom. Rozmanité aktivity matičnej delegácie približovali krajanom v Spojených štátoch amerických život Slovákov v novej Československej republike. Prostredníctvom početných prednášok a výstav bolo demonštrované hlavne kultúrne napredovanie Slovákov v nezávislom štáte. Parciálnou úlohou bolo tiež zistiť aktuálny stav slovenskej komunity na rôznych miestach Spojených štátov amerických a zbierať archívne dokumenty a tlačoviny súvisiace s aktivitami

---

* Štúdia je čiastkovým výstupom projektu VEGA č. 1/0606/11 s názvom: „Historická pamäť a dejiny zahraničných Slovákov v 19. a prvej polovici 20. storočia“.

¹ Ide o početnú skupinu dokumentov v archívnom fonde Matice Slovenskej, ktorej obsah približuje *Inventár archívu Matice slovenskej: II. Matica slovenská 1919 – 1948, 2. zv.: 1932 – 1936*. (V. Bellová, ed.) Martin: Matica slovenská 2009, s. 341 – 345, 456 – 463.

² Priebeh aktivít delegácie a sumarizáciu jej výsledkov prezentuje správa o realizovanej ceste, ktorú predniesol pred výborom Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine dňa 21. 9. 1936 J. Cíger Hronský. Správa bola následne publikovaná: Cíger Hronský, Jozef: Referát o ceste delegácie Matice slovenskej v U. S. A. v roku 1935 – 1936. In: Slovensko, r. 3, 1936 – 1937, č. 2 – 3 (október – november 1936), s. 36 – 62.

Slovákov v USA.³ Delegácia zároveň odovzdala rôznym spolkom amerických Slovákov veľké množstvo kníh a časopisov (len kníh bolo vyše 40 000 kusov, ktoré boli deponované v štyroch nových knižniciach v New Yorku, Pittsburghu, Clevelande a Chicagu). Za 214 dní trvajúceho pobytu delegácia navštívila takmer stovku lokalít, v ktorých predniesli 609 prednášok a príhovorov, vykonali 633 návštev rôznych spolkov a inštitúcií, usporiadali štyri veľké a 33 menších putovných výstav ľudových výrobkov, umeleckých diel a fotografií.⁴

Pri príležitosti návštevy matičnej delegácie dostali predstavitelia jednotlivých slovenských komunít, často to boli vedúci činitelia krajan-ských spolkov, úlohu spísať stručné dejiny lokality, jej obyvateľstva a spolkovvej činnosti. Niektoré komunity a spolky dali vypracovať naozaj obsiahle elaboráty, ktoré boli vydané tlačou. Niekoľko z nich sa nachádza vo fonde AMS pod inventárnym číslom 98,⁵ ale je ich určite viac, keďže na Slovensko priviezla delegácia Matice slovenskej dvadsať debien s tlačovinami z USA.⁶ Tieto krátke opisy dejín slovenských komunít podávajú cenné informácie najmä o počiatkoch slovenskej emigrácie do USA, o počtoch Slovákov v daných lokalitách, o ich cirkevnej a národno-spolkovvej aktivite, ale niekedy aj o ich existenčných problémoch a konfliktoch (najmä na spolkovvej úrovni). Zmienené tlače použil najmä Konštantín Čulen ako svoje informačné zdroje pri písaní dvoch diel: *Slováci v Amerike : Črty z kultúrnych dejín* (Martin : Matica slovenská, 1938) a *Dejiny Slovákov v Amerike* (Bratislava : Slovenská liga, 1942, 2 zv.).

Menej známy a skromnejšie využitý bádateľmi je súbor zaujímavých rukopisných a strojopisných záznamov o dejinách niektorých komunít amerických Slovákov, ktoré tiež vznikli v súvislosti s návštevou

³ Eliáš, Michal: Matičná delegácia na čele s Jozefom Cígerom Hronským v Amerike. In: *Biografické štúdie*, roč. 19, 1992, s. 118, 120.

⁴ Cíger Hronský, J.: Referát o ceste delegácie Matice slovenskej v U. S. A..., c. d., s. 58.

⁵ V súbore sa nachádza šesť tlačeou vydaných brožúr o dejinách nasledovných komunít amerických Slovákov: *Krátke dejiny Slovákov v Port Clinton, Ohio* [por. č. 263], *Slovenská Evanjelická Luteránska cirkev Sv. Štefana Mučedníka v Dickson City, Pa., 1895 – 1935* [por. č. 264]; *Krátke dejiny Lorajnských Slovákov* [por. č. 265]; *Úryvky z dejín Bridgeportských Slovákov* [por. č. 266], *Úryvky z dejín Slovákov z oblasti Braddockej* [por. č. 267], *Úryvky z dejín Slovákov v Mahoning doline* [por. č. 268]. AMS, Martin, fond „Kultúrny a spolkový život Slovákov v USA“, inv. č. 98. Tieto diela krátko komentoval K. Čulen v diele *Slováci v Amerike : Črty z kultúrnych dejín*. Martin : Matica slovenská, 1938, s. 230–234.

⁶ Cíger Hronský, J.: Referát o ceste delegácie Matice slovenskej v U. S. A..., c. d., s. 60.

delegácie Matice slovenskej v USA. Často ich písali kňazi, ale niekedy boli ich autormi aj jednoduchí ľudia, ktorí vzdelanie nadobudli iba po príchode do USA. Tieto rukopisné pramene nám poskytujú mnoho zaujímavých informácií najmä o menších komunitách amerických Slovákov, ktoré niekedy nemali až také dlhé a na udalosti kultúrno-spolkového charakteru bohaté dejiny. Cenné sú tieto dokumenty aj z toho hľadiska, že prezentujú pohľad amerických Slovákov na dejiny nimi osídlených lokalít a komunít, kultúrnych spolkov či náboženských zborov. Niektoré dokumenty však opisujú aj problémy, s ktorými Slováci v novej krajine zápasili. V prítomnom príspevku, svojou štruktúrou a obsahom skôr informačnom ako analytickom, chceme čitateľov stručne zoznámiť s formou a náplňou týchto ručne alebo strojopisne písaných dokumentov, ktoré sú zhromaždené v jednom fonde Archívu Matice slovenskej s inventárnym číslom 99.⁷ Opis obsahu zmieňovaných rukopisných dokumentov prezentujeme najmä s cieľom poukázať na skromne využitý informačný potenciál týchto prameňov a možnú existenciu ďalších podobných správ, ktoré sa pravdepodobne nachádzajú vo fondoch Archívu Matice slovenskej.⁸

Pod poradovým číslom 269 sa nachádza strojopis s rozsahom tri strany, ktorý obsahuje historický náčrt mesta Bonne Terre v štáte Missouri (leží juhozápadne od veľkomesta St Louis). Náčrt spracoval evanjelický kňaz Juraj Majoroš. Do mestečka Bonne Terre, založeného na začiatku 19. storočia francúzskymi kolonistami, prišli Slováci v priebehu 80-tych rokov 19. storočia. Boli to najmä Slováci zo Šarišskej a Zemplínskej stolice. Pracovali najmä pri ťažbe olova, na ktoré bolo okolie mesta bohaté. Počas I. svetovej vojny ich počet začal klesať – v roku 1935 žilo v lokalite s vyše štyrmi tisíckami obyvateľov už len 30 slovenských rodín. V mestečku bolo 11 kostolov, z toho dva slovenské (katolícky a evanjelický). Pôsobili tu aj tri kultúrne spolky (Národný slovenský spolok, Prvá katolícka slovenská jednota a Slovenská

---

⁷ AMS, Martin, fond „Kultúrny a spolkový život Slovákov v USA“, inv. č. 99, poradové čísla 269 – 287.

⁸ Tento predpoklad formulujeme vzhľadom na počet matičnou delegáciou navštívených lokalít v USA (celkovo 98). V Inventári Archívu matice slovenskej, spomínanom v poznámke č. 2, sa údaje o ďalších rukopisných či strojopisných textoch, venovaných dejinám slovenských komunít v USA, nenachádzajú. Početné sú ale opisy aktivít a dejín niektorých krajských spolkov.

evanjelická jednota).

Poradové číslo 270 nesie strojopis s rozsahom deväť strán, ktorý má názov „Krátke dejiny Slovákov v Buffalu, N. Y.“. Prehľad dejín tejto komunity vypracoval už 26. apríla 1920 Anton Koiš. Spis je písaný v nespisovnej, až archaickej, slovenčine a podáva obraz o aktivitách tamojších Slovákov v priebehu rokov 1917 – 1919. Pravdepodobne ho získal v USA Konštantín Čulen priamo z archívu spolku v Buffalo (mesto bolo medzi navštívenými lokalitami). Slováci osídľovali túto lokalitu od počiatku 20. storočia a pochádzali z rôznych regiónov Slovenska. Text poskytuje veľmi podobný prehľad schôdzí, akcií a prednášok Slovákov v meste Buffalo od začiatku apríla roku 1917, kedy sa začali Slováci spolково organizovať a kultúrne angažovať, do konca roku 1919. Zaujímavý je najmä opis schôdze predstaviteľov dvanástich národností v dňoch 23. mája až 2. júna 1917 v Buffalo, na ktorom boli návštevníkom v rámci „bazáru“ ponúkané rôzne domáce výrobky, ktoré upútali pozornosť aj americkej verejnosti. Slováci v Buffalo na jednotlivých akciách vybrali spolu 2000 dolárov, ktoré boli v máji 1919 oddané Slovenskej lige na *Fond pre vdovy a siroty na Slovensku*. K tejto sume bol pridaný aj výnos zbierky na československú nezávislosť, ktorý dosiahol výšku takmer 3300 dolárov. Neskôr sa uskutočnili ďalšie zbierky financií a šatstva (ručne robeného) pre dobrovoľníkov z Buffala, ktorí mali bojovať v československých légiách. Do konca roku 1919 vyzbierali Slováci v meste Buffalo úctyhodnú sumu vyše 8000 amerických dolárov! Pôsobil tu aj zbor Národného slovenského spolku a od 15. 10. 1917 aj 160. zbor Slovenskej ligy, ktorý mal na začiatku 32 členov. Najviac aktívnymi Slovákami v meste Buffalo boli Pavel Lováš, Gustáv Terem, Martin Ozvald a Ján S. Vančo (ten začiatkom roku 1918 odišiel do československých légií). Z komunity odišlo do československého zahraničného vojska dvanásť dobrovoľníkov, ale traja ešte pred odchodom z USA dezertovali. K spisu boli evidentne priložené fotografie, ktorých opis v dokumente máme, obrázky dnes ale chýbajú.

Strojopis s rozsahom deväť strán s poradovým číslom 271 obsahuje „Výťah dejín detroitských Slovákov“. Vypracoval ho Pavel Hibbler starší. Ide o jeden z najprehľadnejších a najinformatívnejších opisov dejín slovenskej komunity v celom opisovanom fonde. Autor v spise približuje aj dejiny Detroitu od jeho založenia francúzskymi kolonistami

v polovici 18. storočia. Do Detroitu v štáte Michigan prišli prví Slováci okolo roku 1900, pracovali najmä v početných priemyselných závodoch. V roku 1901 bol založený odbor Národného slovenského spolku, neskôr aj zbory Slovenskej evanjelickej jednoty, Prvej katolíckej slovenskej jednoty, Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty, štyri zbory Slovenskej ligy, neskôr tu vznikol aj odbor Matice slovenskej. V 30-tych rokoch v Detroiti pôsobilo až 40 rôznych spolkov, ktoré boli od roku 1933 voľne združené do „Federácie slovenských spolkov v Detroiti a okolí“. Vyše 5000 Slovákov malo k dispozícii päť slovenských kostolov s fungujúcimi cirkevnými zbormi. Stručne je v spise opísaná *Slavianska patriotická demonštrácia* konaná dňa 14. júla 1917, kde pred päťtisícovým davom prehovoril Ivan Daxner, vtedajší tajomník Slovenskej ligy. Miliónová zbierka vyniesla v Detroiti 12 000 dolárov, zo slovenskej komunity boli tiež vyslaní štrnásť dobrovoľníci do československého zahraničného vojska. Detroitští Slováci si po roku 1918 vybudovali tzv. *Slovenský dom*, ktorý bol otvorený v roku 1923. Práve v tomto dome boli realizované prednášky a výstavy matičnej delegácie. Početná a sebavedomá slovenská komunita v Detroiti od roku 1927 realizovala úspešné *Slovenské dni*, počas ktorých príslušníci slovenskej komunity predávané ručne vyrábané predmety a konali rôzne kultúrne podujatia.

S poradovým číslom 272 figuruje strojpis s rozsahom päť strán, ktorý pojednáva o dejinách Slovákov v lokalite East Chicago, štát Indiana. História spísal pravdepodobne Michal G. Jurík, ktorý bol zapisovateľom 144. zboru Slovenskej ligy v East Chicago. Text informuje o dejinách Slovákov od založenia 144. zboru Slovenskej ligy (rok vzniku neudaný). Predtým sa Slováci organizovali len v podporných spolkoch (ktorých bolo osem), ale ich členská základňa bola skromná „*ponevač narodny duch slovensky pravdu soznajuc bol slabý, bojzlivý, bez odvahy seba povedomia*“. Aj napriek tomuto stavu v roku 1894 vznikol 164. zbor Národného slovenského spolku. V zbierke na československé vojsko a pre *Americký červený kríž* sa v East Chicago v roku 1918 vyzbieralo 1300 dolárov. Činiteľmi spolku boli Michal G. Jurík, Jozef Milan, Ján Gauder, Pavel Majtán a Andrej Brksa. Text ponúka aj detailný prehľad o podporných spolkoch s udaním ich členskej základne, prípadne o výbore ženského spolku Slovenskej ligy. Zaujímavým dodatkom spisu je zoznam Slovákov, ktorí sa nechceli podieľať na aktivitách zboru Slovenskej Ligy v East Chicago,

ani prispievať do finančných zbierok na podporu starej vlasti.

Poradové číslo 273 nesie rukopis s rozsahom jednej strany, bez udania autora. Rukopis približuje dejiny Slovákov v osade Egypt, štát Pensylvánia, kde sa Slováci venovali výrobe cementu. V roku 1901 tu bol založený odbor Národného slovenského spolku, ktorý mal v polovici 30-tych rokov vyše sto členov. Neskôr vznikol aj zbor Slovenskej evanjelickej jednoty a Prvej katolíckej slovenskej jednoty, ako aj zbor Slovenskej ligy. Zaujímavý je v tomto dokumente opis existenčných problémov Slovákov, ktorí v dôsledku zavádzania strojov do procesu výroby cementu postupne strácali prácu a chudobneli.

Strojopis s poradovým číslom 274 má rozsah iba dve strany a v strohom informatívnom štýle sú v ňom zaznamenané stručné fakty o malej komunite Slovákov v Granite City, okres Madison, štát Illinois. Mesto leží asi desať míľ na severovýchod od mesta St Louis (v Missouri). Mesto bolo založené v júni roku 1896, kedy sa tu začali budovať oceliarne, v ktorých pracovala aj väčšina Slovákov. Tí do Granite City prichádzali po roku 1900. Mesto malo vyše 25 000 obyvateľov, Slovákov v ňom bolo do 500, najväčšou etnickou skupinou boli Nemci. Veľa Slovákov prišlo z oblasti Vojvodiny, menšia časť z východného Slovenska. Polovica zo Slovákov žijúcich v meste v polovici 30-tych rokov sa už narodila v USA. Dlhé roky sa Slováci národne neprejavovali. Menovaní sú v texte dokumentu kňazi, pôsobiaci v mestečku a niektorí národne činní muži. Zaujímavým faktom je, že kňazi Juraj Majoroš a Ján Bajus mali každý týždeň prednášky v slovenskej reči, ktoré boli vysielané cez rozhlasovú stanicu KFUE v St Louis.

Pod poradovým číslom 275 sa ukrýva strojopis s rozsahom štyri strany, ktorý nesie názov „Dejiny Slovákov v Ilasco, Mo.“ Spísal ho evanjelický kňaz Juraj Majoroš zo St Louis na základe informácií od Jána Viglaského. Mestečko Ilasco leží pri rieke Mississippi, 110 míľ severne od St Louis. Prví Slováci tu prišli v roku 1901 z lokality North Hampton v Pensylvánii, kde ich bol veľký počet. Pracovali v miestnej cementárni. Pre zlé životné podmienky veľmi skoro toto miesto opustili a vrátili sa do Pensylvánie. V roku 1902 prišla väčšia skupinka slovenských chlapov, pôvodne zo Zvolenskej stolice (z okolia Dobrej Nivy). Prevažovala mužská populácia, žien bola výrazná menšina. Koncom roku 1904 bol založený zbor Slovenskej evanjelickej jednoty, neskôr bol založený aj

zbor Národného slovenského spolku (573. zbor NSS). V roku 1911 tu bol založený evanjelický cirkevný zbor spolu s chrámom. V roku 1915 tu začal pôsobiť aj katolícky cirkevný zbor a v roku 1917 rusínsky (grécko-katolícky) zbor. Z komunity bojovalo sedem dobrovoľníkov v československých légiách, do Ilasca sa vrátili v roku 1919 traja z nich. V 30-tych rokoch ostalo v Ilasco necelých dvesto Slovákov, ktorí vraj už málo hovorili v rodinách po slovensky.

Poradové číslo 276 nesie strojopis s rozsahom tri strany. Ponúka dejiny Slovákov v lokalite Indiana Harbor, štát Indiana. Ide o lokalitu na brehu jazera Michigan, ktorá dnes tvorí súčasť mesta East Chicago, ležiaceho južne od veľkomesta Chicago. Strojopis je datovaný k 30. máju 1936, jeho autorom bol Andrej Ch. Králik. Slováci do Indiana Harbor začali prichádzať od roku 1902. V prvom desaťročí 20. storočia stúpila populačná krivka v meste viac ako štvornásobne. Od dvadsiatych rokov ale zamestnanosť v miestnych cementárňach a oceliárňach začala klesať, aj kvôli zavádzaniu strojov do výroby. V polovici 30-tych rokov malo mesto asi 55 000 obyvateľov, z toho okolo 5000 Slovákov. Autor hneď v úvodných vetách konštatuje najmä zlú ekonomickú situáciu Slovákov v meste, kde po sérii štrajkov v časoch hospodárskej krízy začali pracovné miesta zaberáť čierni obyvatelia (Afroameričania) a Mexičania. Autor opisuje úpadok Slovákov týmito slovami: „Roku 1918. keď boli štrajki národ sa dozadujúc slušnejšej skivi chleba. to nedostali. ale dostali zme na krki tisíce Nigrov a Mexikanov. čo stavkokazov. ktorych si Companije aj po stávke zadžaly. na našu skazu.“) Autor sa tiež sťažoval, že veľká časť prvých slovenských prisťahovalcov sa odmietla zapájať do spolkovkej činnosti. „Žjal Bohu že musim poznamenat. že tý ktorý bi mali bit tuna spomenuty čo najprvší pionjeri tu prišlý. nemwožem jich na papier tento položit lebo si toho nezasluhuju. keď že sa odvracaju od vecy ako národných. tak aj cirkevnych. ale ňesoár medzi namy gde sa jim len príležitost naskitne sejú. nuš ale nech len pes do mesjčka breše však je visoko uškodit mu nemwože. a pomali ustane aj štekat.“ Na tretej strane je stručne opísaný stav členskej základne a financií Spolku sv. Michala Archanjela, ktorý bol založený v roku 1902 a neskôr sa stal 407. zborom Národného slovenského spolku.

Veľmi zaujímavým prameňom je zošit so špirálovou väzbou s rozsahom 40 strán, ktorý má poradové číslo 277. Obsahuje rukopisné poznámky s názvom „Historija Slovakov ve Štate Viskonzin, mesto Ladysmith,

keru spisal Jan Michalek roku 1936“, presnejšie je vznik spisu datovaný na deň 10. augusta 1936. Jan Michalek sa narodil v roku 1893 už v USA. Mestečko Ladysmith sa nachádza v štáte Wisconsin a Slováci ho osídľovali od roku 1907.⁹ Slováci spolu s Čechmi a Moravanmi si tu kupovali pôdu, na ktorej samostatne hospodárili. Pôda však bola veľmi kamenistá a zarastená stromami i hustým krovím, takže dlhšiu dobu ju museli farmári čistiť. V zime často muži odchádzali na zárobky do väčších priemyselných miest a ženy s deťmi nechávali na farmách vo Wisconsine. Spis obsahuje aj 24 kusov pekných čierno-bielych fotografií obyvateľov mestečka Ladysmith a ich domov či fariem (zobrazené sú domy týchto farmárov: Ondrej Vacho, Štefan Lesik, Ján Šušen, Ondrej Vacho ml., Jakub Toman z Moravy, Ondrej Gavljak, Karol Gerthofer, Martin Vičík, Štefan Kuchta). Fotografie sú priamo vlepene do zošita a doplnené ručnými titulkami na ich ploche (atramentovým perom). Text opisuje iba skúsenosti niekoľkých rodín v lokalite Ladysmith, emotívnymi slovami nám približuje, aké bolo namáhavé vyčistiť kúpené polia (veľké pne museli byť niekedy odstreľované dynamitom) a vybudovať si tu domy (trvalo to celé roky). Opisy podávajú tristný obraz o vynaloženej námahe a životných podmienkach, v akých Slováci zápasili v USA o vlastnú existenciu.

Poradové číslo 278 nesie opis histórie osady Sv. Marty v Leechburgu, štát Pennsylvánia. Rukopis s rozsahom štyri strany dopĺňa strojopis s rozsahom jednej strany a jedna pripojená fotografia kostola. Osada vznikla na jeseň roku 1910. Slováci žili pôvodne v osade s názvom Hudeburg, kde si povolali za učiteľa Štefana Novotného, ktorý sa stal aj ich spolkovým činiteľom. Osada Leechburg mala v 30-tych rokoch vyše 1000 obyvateľov (okolo 210 slovenských rodín) a vlastný kostol. Národný život prekvital vďaka niekoľkým spolkom, najvýznamnejšie boli 168. zbor Národného slovenského spolku, 34. lístok [zbor] Slovenského slobodného orla, 600. zbor 1. katolíckej slovenskej jednoty a niekoľko podporných spolkov.

Dejiny Slovákov v McAdoo, štát Pennsylvánia možno nájsť pod

---

⁹ Ako zaujímavosť uvádzame, že v mestečku Ladysmith sa 4. júla 1946 narodil aj Ron Kovic, známy protivojnový aktivista, niekdajší účastník vojny vo Vietname, ktorý napísal autobiografickú knihu s názvom „Narodený 4. júla“, podľa ktorej bol režisérom Oliverom Stoneom natočený rovnomenný film. Kovic mal chorvátskeho otca.

poradovým číslom 279. Strojopis s rozsahom 23 strán vyhotovil istý Ján Repka, pôvodom zo Šarišskej stolice. Ide o najpodrobnejší záznam o dejinách slovenskej komunity v spracovávanom fonde. Farnosť v McAdoo má svoje korene v roku 1891. V tom čase na mieste mestečka McAdoo stála osada Pleasant Hill s 50-timi domami. Slovákov tu bolo len pár. V čase písania správy malo mestečko už vyše 6000 obyvateľov, všetko belochov. V roku 1893 bol vystavaný kostol, ktorý bol v roku nasledujúcom vysvätený. Budova kostola stála 4200 dolárov, interiér a úprava okolia si vyžiadali ďalších takmer 2000 dolárov. Problémom však vo farnosti bola veľká fluktuácia katolíckych kňazov (podáva sa ich prehľad). Neskôr si tu založili Slováci aj školu, ktorá bola financovaná z príspevkov slovenských kolonistov. Opísaný je tristný stav opakovaného skladania sa na opravy kostola a dovybavenie školy. V roku 1922 obe budovy zničil požiar a bolo potrebné budovy postaviť nanovo. Podporné a kultúrne spolky sa začali zakladať až v 30-tych rokoch z iniciatívy kňaza Michala Hollého. V obci aktívnejšie pôsobil najmä spolok Prvej slovenskej jednoty. Autor na niekoľkých stranách podáva dosť podrobný prehľad farností a cirkevného života v McAdoo a jeho blízkom okolí, kde žili roztrúsené skupiny Slovákov. Na konci spisu pripojil aj vlastný životopis, v ktorom opísal svoje skúsenosti z amerického pôsobenia. Zaujímavým faktom je, že pán Repka vzdelanie nadobudol až v Amerike. Poslednú stranu tohto súboru tvorí jednostránkový životopis istého Michala Galoviča z osady Nemešany v Spišskej stolici, ktorý prišiel do USA v roku 1889. Vlastným úsilím si vybudoval malú stavebnú firmu, ktorú prevádzkoval v 30-tych rokoch spolu so synmi. Ide svojím obsahom o trochu netradičný dokument, ktorý možno chápať ako istú formu prezentácie firmy (či priamo ako reklamu na ňu).

Pod poradovým číslom 280 sa skrývajú dejiny Slovákov z lokality Perth Amboy, v štáte New Jersey. Dejiny slovenskej komunity sú opísané v tlačenej brožúre, ktorá je doplnená o strojopis v rozsahu jednej strany. Strojopis obsahuje prehľad aktivít komunity v 30-tych rokoch pod vedením kňaza Jána Rúru. Komunita v Perth Amboy patrila k tým väčším v USA – tvorilo ju vyše tisíc slovenských rodín. Delegácia Matice slovenskej do mestečka zavítala v dňoch 8. a 9. januára 1936.

Dokument s poradovým číslom 281 obsahuje dejiny Slovákov

v Racine, štát Wisconsin. Strojopis má rozsah osem strán, spracoval ho 63. zbor Slovenskej ligy, konkrétne Štefan Alušic. Mestečko Racine leží na pobreží jazera Michigan. Prví Slováci tu prišli v roku 1900 z východného Slovenska, zo Šarišskej stolice. V septembri 1905 tu bol založený 508. odbor Národného slovenského spolku s 27-mimi členmi. V tom istom roku bol založený 155. zbor Slovenskej evanjelickej jednoty. Medzi jej členmi bolo aj mnoho Slovákov, ktorí nemali slovenské národné povedomie a v komunikácii používali maďarskú reč. Neskôr boli založené aj zbory Prvej katolíckej slovenskej jednoty, Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty, Slovenského robotníckeho spolku, spolku Živena a ďalšie. 31. júla 1915 sa vytvorilo Združenie Slovákov v Racine, Wisconsin. Združenie konalo najmä prednášky (17. októbra 1915 tam prednášal Štefan Osuský, 9. októbra 1917 prednášal zhromaždeným členom Albert Mamatey). Združenie vyslalo aj piatich dobrovoľníkov do československých légií. Neskôr sa Združenie Slovákov v Racine spojilo so 63. zborom Slovenskej ligy.

K predchádzajúcemu opisu dejín slovenskej komunity v mestečku Racine je pripojený aj „*Opis mestečka Racine, Wisconsin*“ (poradové číslo 282). Aj tento záznam zhotovil Štefan Alušic. Na troch strojopisných stranách sú zaznamenané stručné dejiny lokality, ktorú Slováci osídlili po roku 1900. Mesto vzniklo v roku 1834, v 30-tych rokoch 20. storočia malo 70 000 obyvateľov a 70 kostolov. V obyvateľstve dominovali dánski a nemeckí prisťahovalci, hneď za nimi nasledovali Poliaci, Česi, Slováci a Maďari. Nasledujú ďalšie štatistické údaje o meste a jeho obyvateľoch. Zaujímavým faktom je, že slovenské programy boli vysielané aj rádiom prostredníctvom mestskej rozhlasovej stanice s názvom WRJN.

Podklady k správe o Slovákoch v meste Racine dopĺňa ešte prehľad o „Zbierka na československú samostatnosť v Racine, Win.“ (dokument s poradovým číslom 283). Strojopis na dvoch hárkoch má rozsah štyri strany. Aj tento spis vytvoril Štefan Alušic, ktorý bol hlavným kolektorom (výbercom) príspevkov na vec československej nezávislosti (zbieralo sa po 5 – 10 centov, čo bola zhruba hodinová mzda manuálne pracujúcich). Alušic opisuje svoje menej príjemné zážitky, kedy musel mnohých Slovákov zdĺhavo presvedčať o potrebe finančne podporiť boj za samostatné Československo. Niektorí ho dokonca obviňovali, že „*vraj kolektujem Rusom na municiu a podobne*“.

Fakt, že správy nie vždy pochádzali od samotných Slovákov, ale aj od Čechov, dosvedčuje dokument s poradovým číslom 284. Obsahuje dejiny Slovákov vo veľkomeste St Louis v štáte Missouri, ktoré spísal redaktor periodika *Hlas Hyněk Dostál*, „*Slovák od Velehradu a upřímný přítel Slováků*“. Rukopis má rozsah sedem strán. Autor na začiatku venuje pozornosť českej migrácii do tohto mesta, ktorá podľa neho začala už v roku 1854, keď si tu českí migranti založili osadu Sv. Jana Nepomuckého. Do tejto osady sa sťahovali aj prví slovenskí emigranti. Asi na začiatku 20. storočia si slovenskí katolíci postavili kostol Najsvätejšej trojice, ktorý bol centrom ich národného života. Neskôr si kúpili kostol, faru a školu od protestantských Nemcov na 9. ulici. Slovenskí evanjelici mali vlastnú farnosť Sv. Lukáša. V meste pôsobil mnoho spolkov, o ktorých však H. Dostál nepodáva podrobnejšie informácie. Opis dejín je dosť všeobecný, autor sa väčšinou zaoberá priblížením náboženských pomerov v katolíckej farnosti Najsvätejšej trojice. V čase matičnej návštevy v roku 1936 pôsobil medzi Slovákami ako kňaz Ján Hurčík.

Pod poradovým číslom 285 je možné nájsť „*Krátky historický náčrt mesta St Louis Mo.*“, ktorý vytvoril evanjelický kňaz zo St Louis Juraj Majoroš (je tiež spoluautor spisu o Slovákoch v lokalite Ilasco). V texte strojpisu s rozsahom sedem strán (päť je písaných v slovenskom jazyku, dve v anglickom) je prezentovaná stručná história mesta od jeho počiatkov v polovici 18. storočia až po autorovu súčasnosť. Zdôraznený je najmä priemyselný ráz mesta a jeho dôležitosť ako križovatky medzi východom a západom krajiny, pretože slúžil ako východiskový bod pre kolonizovanie amerického Západu. Slovenský živel nie je v tomto opise zachytený. Akurát v anglickej časti dokumentu, ktorá je venovaná opisu mesta East St Louis, ktoré ležalo na východnom brehu rieky Mississippi, priamo oproti St Louis, ale administratívne patrilo už do štátu Illinois, nachádzame stručnú zmienku, že v East St Louis žilo 300 Slovákov a 200 Čechov z celkového počtu 74 347 obyvateľov tohto mesta.

Aké boli aktivity menších spolkov Slovákov nám objasňuje dokument s poradovým číslom 286 a názvom „*Dejiny Slovákov v Trenton, štát New Jersey*“. Strojpis s rozsahom štyri strany spísal Jozef Kudelka. V Trentone, hlavnom meste štátu New Jersey, ktorý mal viac ako 123 tisíc obyvateľov, tvorili Slováci viac ako šesťtisícovú menšinu. V meste pôsobilo trinásť rôznych spolkov (názvy a ich zástupcovia vypísaní na tretej strane spisu). Dokument ponúka prehľad prednášok v rokoch 1907 až 1931. Zaujímavé sú

najmä tie z roku 1907, kedy prednášajúce osoby ako rev. Martinček, dr. J. M. Slabey, Anton Bielek st., J. Zadkovič podali protest uhorskej vláde proti biskupovi Párvimu, prípadne prednáška z roku 1911, namierená proti návšteve grófa Apponyiho v meste. V roku 1913 sa uskutočnila prednáška dr. Pavla Blaha. Na „milióndolárovú zbierku“ Slovenskej ligy prispeli trenton-skí Slováci sumou 918,32 dolárov, na *Československý červený kríž* v roku 1919 sumou 2000 dolárov (na meno Alice Masarykovej). V dňoch 2. – 3. januára 1936 navštívila toto mestečko delegácia Matice slovenskej, kde rečnil J. Cíger Hronský a J. Cincík. Na druhý deň sa premietali diapozitívy, rečnil K. Čulen a K. Plicka. Tento dokument ešte dopĺňa jedna strojopisná strana (s poradovým číslom 287), ktorá obsahuje opis volieb senátora za štát Wisconsin v roku 1928. Strojopis vypracoval Štefan Alušic.

Ako je možné vidieť na príklade stručných obsahov rukopisných alebo strojopisných správ o dejinách komunit amerických Slovákov, všeobecne mali rôznu podobu, voľnú štruktúru a svojou náplňou informačne rozmanitý obsah. Tam, kde si väčšie komunity vytvorili niekoľko spolkov, pisatelia správ opisujú ich dejiny, stav členstva a realizované aktivity. Menšie komunity Slovákov, ktoré nemali bohatu rozvinutú spolkovú činnosť, prípadne existovali iba kratšiu dobu, opisovali najmä snahy o vybudovanie vlastného kostola a školy, prípadne sa v správach opisujú činnosti na poli náboženského. Niektoré správy sú venované najmä životu obyčajných Slovákov – ide najmä o dokument z pera Jana Michaleka z lokality Ladysmith, ktorý opisuje ťažké existenčné podmienky Slovákov, ktorí pôsobili na vidieku ako farmári. Je veľmi pravdepodobné, že takýchto rukopisných správ o stave slovenských komunit v polovici 30-tych rokov sa vo fondoch Archívu Matice slovenskej nachádza viac. Pokladáme za pravdepodobné, že by sa mohli nachádzať aj v osobnej pozostalosti historika Konštantína Čulena (1904 – 1964), ktorá je momentálne v správe Archívu Matice slovenskej, v čase publikovania tohto skromného príspevku je stále nespracovaná, a teda pre odbornú verejnosť neprístupná.¹⁰ Ostáva len veriť, že budúci detailnejší výskum dejín amerických Slovákov si všimne a využije informačnú hodnotu týchto rukopisných dokumentov.

¹⁰ O časti osobného fondu K. Čulena informuje článok Žanety Hotváthovej: Horváthová, Žaneta: Dokumenty Konštantína Čulena v rukopisnom fonde Slovenskej ligy v Amerike v Archíve literatúry a umenia SNK. In: *Knižnica*, r. 13, 2012, č. 3, s. 49 – 52.